

Тимошенко Катерина Юріївна

студентка групи СПМ-1-13-2.0д, VI курс, спеціальність «Соціальна педагогіка»

kutyoshenko.il13@kubg.edu.ua

Науковий керівник:

Петрочко Жанна Василівна

доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка

petrochko@ukr.net

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Анотація. У статті проаналізовано та обґрунтовано поняття «суїцид», «суїцидальна поведінка», «профілактика суїцидальної поведінки»; розкрито актуальність соціально-педагогічної профілактики суїцидальної поведінки у освітньому середовищі.

Ключові слова: суїцид, суїцидальна поведінка, соціально-педагогічна профілактика, учень основної школи.

Актуальність та доцільність дослідження. Благополуччя підростаючого покоління – цінність будь-якого суспільства. На жаль, нині в Україні спостерігаються невтішні тенденції щодо самогубств у підлітковому середовищі (у 2012 році Україна посіла друге місце у Європі по кількості дитячих і підліткових суїцидів; за рік в Україні здійснюється близько 34 дитячих самогубств на 100 тис. населення).

Школа як соціальний інститут, займає одне з перших місць у житті підлітка. Основна школа охоплює 5-9 класи, відповідно, - це діти віком від 10 до 15-16 років. Саме у цей віковий період відбувається формування особистості, переоцінка життєвих цінностей. У такому віці найчастіше дитина все сприймає на свій рахунок, і будь-яка образа має високу ймовірність душевного надлому, що може призвести до такого сумного наслідку, як суїцид.

Саме тому постає питання про необхідність соціально-педагогічної профілактики суїцидальної поведінки учнів основної школи.

Аналіз останніх публікацій. Зміст, планування та організацію профілактики суїцидальної поведінки у шкільному середовищі досліджували такі науковці, як: В.А. Березіна, В.О. Єфимова, Н.О. Кротова, М.Д. Вовканич,

Є.Ю. Зінова, М.В. Зотова, З.Г. Кісарчук, Я.Є. Рябич, В.В. Рибалка, Н.Л. Югова.

Профілактику й корекцію кризових станів і суїцидальної поведінки підлітків вивчено М.В. Васильченко.

Фактори суїцидальної поведінки підлітків розкрито у працях А.Г. Абрумової, А.Є. Лічко, Є.В. Федосєєнко. Водночас в українських наукових джерелах не так багато інформації стосовно соціально-педагогічної профілактики суїцидальної поведінки. Відтак, ця проблема потребує більшого теоретичного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття понять «суїцидальна поведінка», «соціально-педагогічна профілактика суїцидальної поведінки»; обґрунтування необхідності соціально-педагогічної профілактики суїцидальної поведінки учнів основної школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підлітковий вік охоплює період від 11-12 до 14-15 років, що відповідає середньому шкільному вікові, тобто 5-9 класам сучасної школи. У цей період в особистості дитини відбуваються складні і суперечливі зміни, на підставі чого його ще називають важким, критичним, перехідним [1]. Підліток емоційно переживає майже всі події у житті, яскраво святкує перемоги і надзвичайно болісно сприймає невдачі. Емоційний фон часто змінюється, і будь-яка негативна подія може стати причиною депресивних станів, які згодом призведуть до дій суїцидального характеру.

У зв'язку з проблематикою нашого дослідження, розкриємо сутність понять «суїцид» та «суїцидальна поведінка». Фахівці визначають суїцид (suicid - з лат. «себе вбивати») як усвідомлювані, навмисні дії, спрямовані на добровільне позбавлення себе життя, що призводять до смерті. Ознаками поняття «самогубство» є: а) мета позбавити себе життя; б) потерпілий та суб'єкт суїциду – одна і та ж особа; в) об'єктом замаху є життя самої людини; г) смерть спричиняється особистими діями самої людини [5].

Під терміном «суїцидальна поведінка» розуміють будь-який прояв суїцидальної активності – думки, наміри, висловлювання, погрози, спроби замаху. Оскільки у нашому дослідженні суїцидальну поведінку ми розглядаємо як соціально-педагогічну проблему, проаналізуємо визначення, запропоноване відомим теоретиком соціальної педагогіки І. Д. Звереву: «Суїцидальна поведінка - це поведінка, умотивована усвідомленим бажанням убити себе з метою позбутися психологічного чи фізичного болю» [3]. Тобто людина усвідомлено приймає рішення позбавити себе життя і цьому передують її дії.

Оскільки суїцидальна поведінка – комплексна проблема, вона потребує втручання різних спеціалістів, участі різних відомств. Водночас більша частина життя підлітка пов'язана з освітніми установами, тому саме освітнє середовище може стати базовим, основним середовищем для виявлення та попередження суїцидальної поведінки.

Під профілактикою суїцидальної поведінки розуміють систему державних, соціально-економічних, медичних, психологічних та інших заходів, спрямованих на попередження розвитку суїцидальної поведінки (суїцидальних тенденцій, суїцидальних спроб і завершених суїцидів) [2, с. 126].

Першочерговою умовою попередження самогубств серед учнів є ретельне психолого-педагогічне виявлення дітей, чий особистісні риси створюють підвищений ризик суїциду, індивідуальна робота з цією категорією дітей, розробка системи профілактичних заходів, широка просвітницька робота з сім'ями (лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-241 від 27.06.2001 р.).

Згідно з додатком до листа Міністерства освіти і науки України від 28.03.2014 р. № 1/9-179 Щодо профілактики суїцидальних тенденцій серед учнів, система роботи профілактики суїциду має містити такі компоненти:

- психологічна просвіта педагогів, батьків, учнів;

- створення позитивного психологічного клімату в навчальному закладі й сім'ї;
- психологічна та педагогічна діагностика суїцидальних тенденцій;
- систематичний контроль і врахування динаміки змін в особистості та поведінці учнів;
- при потребі – переадресування суїцидальної справи спеціалістам медичного профілю.

Школа має стати місцем, де підліток буде самостверджуватися, розвиватися, місцем, де у нього не виникне думка про суїцид. Тому профілактика суїцидальної поведінки учнів – це, перш за все, попередження проблем розвитку особистості, допомога у виникненні актуальних проблем адаптації й соціалізації особистості. Саме тому доцільно говорити про соціально-педагогічну профілактику суїцидальної поведінки.

Соціально-педагогічна профілактика, в загальному значенні, – це науково обґрунтований і вчасно застосований соціально-педагогічний вплив на вихованців з метою збереження їхнього функціонального стану, попередження можливих негативних процесів у життєдіяльності; це діяльність із попередження соціальної проблеми, соціального відхилення та нейтралізації причин, які їх породжують. На відміну від соціальної, соціально-педагогічна профілактика орієнтована переважно на дітей та молодь і характеризується виявленням соціально-педагогічних умов і десоціалізуючих чинників їх виховання, а також спрямована на виявлення, діагностику і корекцію дітей «групи ризику» з різними формами психічної і соціальної дезадаптації, що виражається в поведінці, неадекватній нормам і вимогам найближчого оточення [2, с. 98].

Отже, соціально-педагогічна профілактика суїцидальної поведінки становить собою систему форм і методів роботи, спрямованих на запобігання суїцидальної поведінки серед дітей та молоді.

Варто зауважити, що соціально-педагогічна профілактична робота має будуватися на таких принципах: довготривалості, неперервності,

систематичності, адресності, своєчасності, доступності, інтеграції в навчально-виховний процес, комплексності.

Виокремлюють три рівні профілактики (первинна, вторинна, третинна). Водночас, оскільки мова йде про попередження суїцидальної поведінки у загальноосвітньому навчальному закладі, насамперед потрібно брати до уваги первинну профілактику. Саме цей вид профілактики має на меті створення і розвиток умов, що сприяють здоров'ю, збереженню життя дітей і запобігають несприятливому впливу на нього факторів соціального і природнього середовища.

Задля ефективної організації соціально-педагогічної профілактики у загальноосвітньому навчальному закладі необхідно створювати спеціальні програми збереження психічного здоров'я, особливу увагу звертаючи на позакласну виховну роботу та взаємодію начального закладу з родинами учнів, іншими соціальними інститутами.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Таким чином, можемо стверджувати, що явище суїцидальної поведінки підлітків становить собою загрозу для їх гармонійного розвитку. Учні основної школи становлять групу ризику щодо суїцидальної активності. Саме тому, соціально-педагогічна профілактика суїцидальної поведінки у загальноосвітніх закладах – актуальна соціально-педагогічна проблема, що потребує вирішення на різних рівнях й в різних аспектах.

Соціально-педагогічна профілактика суїцидальної поведінки у шкільному середовищі потребує систематичного впровадження, задіяння різних відомств для її ефективності. Тому, важливо звернути увагу на цю наукову проблему у теоретичному та практичному аспектах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко И. В. 85 вопросов к детскому психологу / И. В. Андрющенко, Т. А. Коваленко. – М. : АСТ Год, 2009. – 160 с.
2. Методика та технології роботи соціального педагога : навч. посіб. / [автори-укладачі: С.П. Архипова, Г.Я. Майборода, О.В. Тютюнник]. – К. : Слово, 2013. – 496 с.

3. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / [за заг. ред. проф. І. Д. Звереві]. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
4. Приходько Ю. О. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. / Ю. О. Приходько, В. І. Юрченко. – К. : Каравела, 2012. – 328 с.
5. Рибалка В. В. Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій в учнівської молоді : метод. реком. – К. : ПППОАПН України, КФ ВМУРОЛ «Україна», 2007. – 68 с.
6. Шинкарук М. Є. Профілактика суїцидальних тенденцій у підлітків / М. Є. Шинкарук // Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених. – Хмельницький, 2011. – 362 с.
7. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, Щодо профілактики суїцидальних тенденцій серед учнів - [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:zpZci2LYPEQJ:mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-179.doc+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua – Заголовок з екрану.

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОФИЛАКТИКА СУИЦИДАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ КАК НАУЧНАЯ ПРОБЛЕМА

Тимошенко Екатерина Юрьевна

студентка группы СПм-1-13-2.0 д, VI курс, специальность «Социальная педагогика»
kytymoshenko.il13@kubg.edu.ua

Научный руководитель

Петрочко Жанна Васильевна

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры социальной педагогики и социальной работы Института человека Киевского университета имени Бориса Гринченко
petrochko@ukr.net

Аннотация. В статье автор анализирует и обосновывает понятие «суицид», «суицидальное поведение», «профилактика суицидального поведения»; раскрывает основные аспекты социально-педагогической профилактики суицидального поведения в образовательной среде.

Ключевые слова: суицид, суицидальное поведение, социально-педагогическая профилактика, ученик основной школы.

SOCIO-PEDAGOGICAL PREVENTION OF SUICIDAL BEHAVIOR MIDDLE SCHOOL STUDENTS AS A SCIENTIFIC PROBLEM

Tymoshenko Kateryna Yuriivna

group SPm-1-13-2.0d, VI course, specialty «Social Pedagogy»
kytymoshenko.il13@kubg.edu.ua

Scientific adviser:

Zhanna V. Petrocco

Doctor of pedagogical sciences, Professor of Social Pedagogy and Social Work Department of Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University
petrochko@ukr.net

Abstract. In the article the author analyzes and justifies the concept of "suicide", "suicidal behaviour", "prevention of suicidal behavior"; reveals the main aspects of socio-pedagogical prevention in the educational environment.

Key words: suicide, suicidal behaviour, socio-pedagogical prevention, student of the primary school.